

Vincze Klára
Tari László Múzeum, etnográfus

Forradalmi események, tüntetések és gyűlések az ébredő Magyar Nemzet ünnepén Botos József, Pintér János és Kacsinta Ferenc visszaemlékezései alapján Csongrádon 1956 őszén

Rezümé

Az 1956-os forradalom kitörésének nincsen kerek évfordulója ebben az évben, mégis szívem régi vágya volt megjelentetni ezt az írást. Miért esett a választásom erre most? Mert a forradalomnak még nincs vége, sem Európában, sem Magyarországon. Európában, közvetlen szomszédunkban háború dúl, országunk szabadság vágya, önállósága, szabad önkifejezése több nagyhatalomnak most sem tetszik. Kik voltak azok a forradalmárok, akik megásták a diktatúra sírját, és elültették a szabadság magjait? Többen most is köztünk élnek-az ő visszaemlékezéseiknek ad helyet ez az írás. Forradalmi tetteik most is példát és utat mutatnak: vannak harcok, melyeket meg kell ezután is vívnunk. Legyünk bátrak a jelenben és a jövőben, és tekintsünk büszkén vissza az egykori 1956-os hőseinkre!

Publikáció

1945-ben véget ért a II. világháború, és Magyarország, mint a háború nagy vesztese nemcsak területének jó részét veszítette el, de számtalan család gyászolta fiait, család apáit és közeli barátait, rokonait.

A magyarországi iskolák számára is tragikusan nehéz időszak volt az 1944-45-ös tanév. A bombázások megrongálták az iskola épületeket, magát a berendezést, a pedagógusokból pedig többen katonák lettek a fronton, és nem tértek vissza az oktatásba. Az emberi összefogás csodálatos eredményeként viszont néhány héten belül megindulhatott az oktatás az országban.

A párt állam az oktatásba, nevelésbe is bele szerette volna építeni az új demagógiáját, ezért egyik célukként megjelölték a az irredenta, nacionalista és fasiszta szellemiség száműzését az iskolai oktatásból. Az aktuális hatalom hadseregébe szerette volna állítani a „nemzet napszámosait”, a pedagógusokat, ezért különféle tanfolyamokat szerveztek számukra. Sokan, főleg az 1945 előtt az egyházi fenntartású intézményekben dolgozó nagy tanár egyéniségek hagyták el ezekben az években végleg a pályát.

Az egyenlőség elvének egy pozitív hozadéka azért mégis volt: a nők számára megnyíltak az egyetemek, főiskolák kapui, tovább tanulhattak a felsőoktatásban. A felső oktatásba tovább tanulni vágyó valamennyi jelentkező számára pedig remek ajánló levél volt a munkás-paraszti származás. Tanulmányaik megkezdésekor olcsó kollégiumi férőhelyeket biztosítottak ezen hallgatóknak.

A párt politikai csatározások az iskolákat is elérték: politikai harc folyt a diák ifjúság megnyeréséért. A Magyar Kommunista párt 1944 őszén megszervezte a MADISZ (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség) elindulását, és további ifjúsági szervezetek elindítását kezdeményezte.¹

Csongrádon 1948-ban működött a mai Városi Fürdő helyén a Népkert, a fiatalok kedvelt szórakozó helye. Itt bárki bárkit felkérhetett táncolni, és tánc közben, vagy az asztalnál ülve bárki bárkivel beszélgethetett, kötetlenül, akár napi politikai eseményekről is. Ezt 1948 után „káros csoportosulás”-nak minősítették, és a szórakozóhely bezárta kapuit.²

A szovjet berendezkedés és az aktuális hatalom az 1950-es évekre kereste a rendszer ellenségeit, a bűnbakokat, a parasztoktól közvetlen termény beszolgáltatásokat követelt, földjeiket be kellett adniuk a TSZ-be. Bárkit, bármikor és bármiért számon kérhettek, ha nézetei nem feleltek meg a kommunista ideológiának. Elég volt egy rossz akaró szomszéd, egy jellemtelen rokon, máris elvitték vallasra a vádlottat.

Az emberek jó része nem felejtette el a háború előtti boldog béke időket, a szabadság édes ízét, és egyre többen változást óhajtottak kicsiny országunkban is. A nélkülözés, a félelem, a rettegés a tetőfokára hágott, a változás szele kezdett végig söpörni a magyarokon 1956 őszén. Jelen írásomban a helyi, csongrádi eseményeket mutatom be egykori túlélők, forradalmárok vagy azok gyermekeinek szóbeli adatközlései alapján, tehát ezek az adatok elég pontosak. Nem tekintem feladatombnak az akkori országos politikai helyzet bemutatását a terjedelem végessége miatt sem, de néhány fontos európai, illetve hazai történelmi esemény mellett nem tudok elmenni, illetve elkerülni sem mindezek tényszerű felvázolását.

¹ Kardos 1997. pp.413.

² Botos József szóbeli közlése 2022.

A csak levéltári, könyvtári és internetes adatgyűjtéstől óvni minden jelenkori társadalomtudománnyal foglalkozó pályatársamat- ne menjünk el az akkori hősök, túlélők mellett, hiszen itt vannak még valamekkora számban köztünk! Náluk pontosabban egy poros, párt államiság idején íródott írás sem emlékezik vissza közös múltunkra!

Nagy Imre neve 1954-ben válik először ismertté a későbbi események szempontjából, amikor a MDP III. kongresszusa előtt, fontos elvi kérdésekben szembe helyezkedett Rákosi Mátyással. Nagy Imre véleményt nyilvánított a több párt rendszer szükségességéről, a koalícióról, a népfront újra szervezéséről.³

Az 1956-os forradalmi események, jól tudjuk, Budapestről indultak. Fiatal egyetemisták vonultak város szerte az utcákon, forradalmi gyűléseket szerveztek, röpiratokat, plakátokat nyomtattak.

De hogyan ért ide a pesti forradalom híre Csongrádra? A legtöbb háztartásban csak rádió volt, hiába szorgalmazta a kommunista hatalom a rádiók kötelező leadását a hivatalokban, ezeknek a kéréseknek szinte senki nem tett eleget. A családok közösen hallgatták a Kossuth és a Petőfi Rádiót, és egyre többen a napi egy vagy két alkalommal jelentkező Szabad Európa rádiót, mely adó sávján 1948-ban indult a műsorsugárzás. A legtöbben innen értesültek a forradalom kitöréséről. Egykori gimnazisták, akkoriban a Műegyetemen tanuló fiatalok jöttek haza szülővárosukba, és elhozták a többi fiatalnak a budapesti események hírét.⁴

Az október 23-i budapesti forradalmi események városunkban, Csongrádon október 27-én teljesebben ki. Ebben az évben a Batsányi János Gimnáziumba kb. 400 tanuló járt, akinek a fele, mintegy 200 tanuló részt vett a Kossuth téren szervezett nagygyűlésen. A másik nagy középiskola, a Bársony István Mezőgazdasági Szakiskola tanulói is szép számmal képviseltették magukat a helyi tüntetésen. Ugyanitt egy fiatal lány elszavalta a Nemzeti dalt. Egy helyi fiatal, Pintér János vitte a Kossuth szoborig a magyar zászlót.⁵

³ Izsák 1997. pp.318.

⁴ Botos József szóbeli közlése 2022.

⁵ Itt említett Pintér János nem azonos az 1934-ben született, és 2021-ben elhunyt egykori csongrádi munka szolgálatos Pintér Jánossal. (Fia, ifj. Pintér János szóbeli közlése alapján 2023.)

Pintér János egykori munka szolgálatos katonai fényképe

Az összegyűlt tömeg szovjet ellenes forradalmi jelszavakat kiabált, szidalmazták a Rákosi-rendszert, és egyre többen csatlakoztak hozzájuk. Közösen elénekelték a Szózatot, mely akkoriban egy méltánytalanul mellőzött nemzeti ének volt.

A tömeg a gyűlölt Begyűjtési Hivatal előtt elégette a hivatal iratait. A Dózsa György téri szovjet (Zója Kozmogyenszkaja) emlékmű előtti koszorúkat az emberek átvitték a Kossuth szoborhoz. ⁶

Az erős forradalmi hangulat tettekbe váltott át, és a tömeg kötelet kötött a Zója szobor nyakába, majd ledöntötték azt a talapzatáról. A földön fekvő szobrot megkísérelték összetörni, de a masszív anyag ellenállt. ⁷

„A Zója szobrot dobjuk be a Tiszába!” A tömeg egy emberként kiáltotta, és cselekedett is. Kacsinta Ferenc dobta be a gyűlölt szobrot a vízbe, a fiatalok üdv rivalgással reagáltak a hősi tette.

Kacsinta Ferenc egy családi képen

A tömeg a városi pártbizottság székházához vonult, itt az egyik tüntető baltával leverte a székházról a gyűlölt vörös csillagot. A tömeg behatolt az épületbe. Az irodákban törtek-zúztak, minden éghető anyagot, függönyöket, drapériákat, könyveket a pártház előtt felgyújtottak, elégettek. ⁸

⁶ Bálint 1996. pp.81.

⁷ Bálint 1996. pp.81.

⁸ Bálint 1996. pp.82.

A forradalom, a változás ellenzői is szervezkedni kezdtek még a városi forradalom kitörése előtt : Szabó Vilmos és Mikula Sándor gimnáziumi tanárok bementek a párt bizottságra, és figyelmeztették a vezetőket, hogy itt lázadás készülődik a diákok között hamarosan.

Ugyanezen a napon, tehát október 26-án este 9-kor a tüntetők a városi adóhivatal vezetőjének a lakásához értek, ahol egy 1957-es bírósági ítélet szerint a vezetőnek „beosztásából következően sok volt a haragosa”, a tömeg gyorsan bejutott a közszolga lakásába. A hivatalnokot alaposan helyben hagyták, őt a mentők kórházba szállították.

A tüntetők egy újabb gyűlölt vezető lakására mentek ezután, aki egy akkori ismert iskolaigazgató volt.⁹ A vezetőt nem tudták számon kérni, mert nem volt otthon-ezért csak lakása ablakait zúzták be.

A forradalmi megmozdulás következő állomása a csongrádi temető volt, ahol a magyar hősök emlékművénél forradalmi hangulatú beszédek és szavalatok hangzottak el. A közelben levő szovjet emlékművet a tömeg ledöntötte.¹⁰

A helyiek gondoltak a Pesten harcoló forradalmár testvéreikre is: többször gyűjtöttek össze és vittek fel több tonna élelmiszert a harcolóknak.¹¹

Október 27-én Csongrádon is megalakultak a munkás tanácsok a város üzemekben és kisipari szövetkezeteiben. Az üzemek dolgozóit és a város más foglalkozású lakóit egy cél vezérelte: a város jelenlegi vezetésének mielőbbi leváltása, és egy Forradalmi Nemzeti Bizottság megválasztása. A választási eljárás során a volt tanácsi vb. elnököt és a párttitkárt a laktanyából bevitték a tanácsházára, és ott mindkettőjüket lemondatták funkciójukról úgy, hogy mindezt a városi hangosbemondó élőben közvetítette. Ezután megválasztották a városi FNB-t, melynek elnöke Piroska János lett. Tagjai közt diákok is voltak. A diákoknak is el kellett járniuk a gyűlésekre. A diák bizottság elnöke Botos József lett.

Október 29-én az FNB gyűlést szervezett, követeléseiket pontokba szedték, legépezték.

1. A politikai foglyok, köztük Mindszenty hercegprímás szabadon bocsátása.
2. Az általános sztrájkjog biztosítása
3. Független Magyarország megteremtése
4. Az orosz nyelv kötelező oktatásának megszüntetése.

⁹ Kiss János akkori gimnáziumi igazgatóról lehet szó a többi fellelt adat alapján. Személyének pontosítása szükséges a ma még élő adatközlőktől.

¹⁰ Bálint 1996. pp.82.

¹¹ Botos József (1937.-) szóbeli közlése

A pontokba szedett követelések nem tudni, hogy végül célba érték-e. Napokkal később vitte fel egy csongrádi ember Budapestre, és adta át egy borítékba lezárva a parlamenti őrségnek.

Az akkori rendszer kiszolgálóit, a városi vezetőket sorra mondatta le Csongrád igazság kereső népe. A városi rendőrkapitány november 1-jén lemondott, a kisebb rangban szolgálatot teljesítő rendőrségi dolgozók pedig másik munkakörbe kerültek.

A csongrádi katonai alakulat parancsnoki állománya a kezdeti tétovázás után a forradalom oldalára állt át. A katonák fegyveres szervezkedésbe kezdtek a szovjetekkel szemben. Mozgósítást rendeltek el, melynek hatására 600-700 fő jelentkezett szolgálatra. Az FNB akkori elnöke, Fülöp Mihály leállította a mozgósítást és a fegyverkezést, mert úgy gondolta, a fegyveres ellenállásnak semmi esélye és értelme.¹²

Október végén egy vadász repülőgépet küldtek Kecskemétről, hogy az nyisson tüzet az elégedetlenkedőkre. Istenes Elemér főhadnagy, a 62. vadászrepülő ezred pilótája megtagadta a parancsot, viszont tömeg oszlatás gyanánt hideg rácsapás manőverbe kezdett. Műszaki hiba miatt azonban a repülőgép a bökényi szántásba zuhant. Istenes Elemér szörnyethalt, holt testét darabokban találták meg. A repülőgép is darabokra tört, szárnyának egy darabját a csongrádi múzeum történeti gyűjteménye őrzi. Még egy konkrét áldozatról tudunk, november 4-én civilek a laktanyához vonultak, ahol Greskovics József csongrádi lakos halálos haslövést kapott.¹³

A világ történelem színpadán felpörögtek az események: október 31-én N.Sz.Hruscsov Moszkva mellett megkezdte tárgyalásait a kínai elnökkel, Liu Sao-csivel, Kína erkölcsi támogatását kérve Budapest megszállásához és a Nagy Imre kormány megdöntéséhez. Hruscsov a kínai jóváhagyás birtokában Bresztbe repült, ahogy a lengyel vezetőkkel, a román, a bolgár, és a csehszlovák vezetőkkel tárgyalt a terv végrehajtásáról. A jugoszláv Tito is támogatásáról biztosította Hruscsovot.¹⁴

November 1-jén hazánkban Nagy Imre közölte a szovjet nagykövettel, hogy hazánk kilép a Varsói Szerződésből, kinyilvánítja semlegességét. Másnap, november 2-án újabb megszálló szovjet csapatok érkeztek Magyarországra.

November 4-én megérkezik a szovjet csapatokkal együtt Münnich Ferenc, és Kádár János is. Nagy Imre a jugoszláv nagykövetségre menekül, ahol a magyar hatóságuk tudtával autóbuszukat a szovjet katonák eltérítik, és Romániába szállítják kihallgatás céljából.¹⁵

¹² Bálint 1996. pp.85.

¹³ Miklós 2016. pp.55-56.

¹⁴ Izsák 1997. pp.331.

¹⁵ Szerencsés 1997. pp.334.

November 4-én elbukik az 1956-os forradalom, számonkérések és megtorlások következnek ország szerte. Ezen a napon Csongrádon felszámolták a Nemzetőrséget, egy részük fegyverét is leadta, már részüket viszont a „ munkás-paraszti kormány megalakulása után a karhatalomnak kellett összeszedni.”

A hatalom visszavételének ideje eljött a kommunisták számára, de Csongrád város forradalmárok által leváltott vezetői többet nem ültek vissza ugyanabba a piros bársony székbe. Az emberek Fülöp Mihályt, az FNB ideiglenes elnökét óhajtották tanács elnöknek, ám ő nem vállalta a felkérést.

A budapesti forradalom leverésének hírére a város döbbszentben fogadta. Pár nap után a gimnázium elé állt két tank, fokozva az újbóli rettegés érzését. 1957 januárjában létrejött az ismét erőre kapott kommunista hatalom egyik fő kiszolgálója, a Munkásőrség.¹⁶

A bűnbak keresés helyi szinten a gimnáziumi tanárok közt kezdődött, hiszen ebben az időben a fővárosban összeférhetetlennek minősített pedagógus kollégákat helyezték büntetésből vidékre tanítani. Kiss János, a gimnázium akkori igazgatója, úgy is mint 1944-45-ben a Szálasi Párt tagja, készséggel kiszolgáltatta kollégáit a vallatóknak. Az egyik vádlott Kalmár Sándor tanár lett, két kisgyermek édesapja, akit igazságtalanul vádoltak meg azzal, hogy ő biztatta fel a városi diákságot a forradalmi szervezkedésre. A tanárt átvitték Szentesre, ahol 24 óráig kínozták, vallatták.¹⁷

Piroska János egykori polgármestert is, akinek nagyon sokat köszönhet a város, szintén bűnbaknak kiáltották ki 1956 kapcsán.

A megtorlások, kínvallatások legnagyobb elszennvedője az 1939-ben született, jelenleg is köztünk élő Botos József, aktív éveiben közgazdászként dolgozó helyi értelmiségi lett.

¹⁶ Botos József szóbeli közlése 2022.

¹⁷ uő., 2022.

Botos József egykori csongrádi 1956-os forradalmár

Az abban az időben még csak 17 éves batsányis diákot vallatták városában, Csongrádon 9 ember a rendőrségen, aki közül 7 személy agyba-főbe verte a fiatal fiút. Azt a vallomást

akarták vele aláírni, hogy a forradalmi eseményeket Kalmár Sándor tanár szervezte Csongrádon, különös tekintettel diákjai fellázítására. Botos József nem írta ezt alá. Kiütötték a fiú fogait, és amikor ki akarta azokat köpni, vallatói lenyelették vele. Bugyi István orvos átvitte a sérült fiút Szentesre a kórházba, ahol mintegy 3 hétig kezelték. A kín vallatásról édesanyja hozta haza fiát, Botos Józsefet. „Senkit így meg nem kínoztak Csongrádon a forradalmi események miatt, mint engem.”-emlékezik vissza. Egy másik gondolatát is leírnám Botos Józsefnek: „Az 1956-os eseményeket a nép robbantotta ki, a rendszerváltást viszont az értelmiségi réteg vitte véghez.”¹⁸

Nagy Imrét, egykori miniszter elnökünket 1958. júniusában elítélik és egy koncepció perben halálra is ítélik mártír társaival együtt. Hosszú évtizedeket kellett várnunk a jogtalanul kivégzett forradalmárok rehabilitására, újra temetésére.

A nép ítélte és igazságot szolgáltatott a maga módján: Kádár Jánost, aki Nagy Imrét követte hosszú évtizedekig a miniszterelnöki székben, feleségével együtt több alkalommal is kiásták névtelen elkövetők a családi sírhelyéből.

Illyés Gyula szavai jutnak eszembe ezen nemzeti ünnepünk kapcsán: „Hol zsarnokság van, ott zsarnokság van, nemcsak a puska csőben, nemcsak a börtönökben...ha magadban beszélgetsz, ő, a zsarnokság kérdez, képzeletedben se vagy független..” Az akkori korszakot fájdalmasan találóan írja le a költő.

Most, szabad és keresztény országunkban, Magyarországon szabadság és demokrácia van, mégsem ért még véget a harc. A jó öreg Európában még mindig harcolnak: íróasztalok, tárgyaló asztalok mögött és sajnos a harc téren is.

Nem a cikk feladata, hogy rámutasson, ki a zsarnok, az elnyomó a vén kontinensen, és ki az áldozat. Hiszen a világ nem fekete és fehér, nem csak jó és nem csak rossz. A világ gyönyörű és színes, és legalább a lelkünk maradjon meg tiszta. Ha úgy érezzük, közvetlen vagy közvetett környezetünkben van valamekkora zsarnokság, mely minket lehúz, írjunk új forgatókönyvet. Új szereplőkkel, jobbakkal.

Őrizzük meg harcossáink méltó emlékét, hiszen erős gyökerek nélkül egyetlen fa sem hozhat új hajtásokat.

¹⁸ Botos József (1937.-) szóbeli közlése 2022.

1956-os emléktábla a csongrádi Városháza bejáratánál

A forradalom 50. évfordulójára készült szobor (Lantos-Máthé)

Felhasznált irodalom:

Könyvek:

Bálint László: Az 1956-os forradalom Szegeden és Csongrád megyében. Magyarok Világszövetsége 1956-os Bizottsága. Szeged, 1996.

20.századi magyar történelem 1900-1994. (Egyetemi tankönyv) (Szerk. Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos) Korona Kiadó, Budapest, 1997.

Miklós Péter: Szikra, láng, hamu. Az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékezete. Csongrád Megyei Önkormányzat, Szeged, 2016.

Adatközlők:

1. Botos József (1939.-), Csongrád
2. ifj. Pintér János, Csongrád
3. Kacsinta Mária (Kacsinta Ferenc leánya), USA-Csongrád

Köszönet az írás elkészítésében nyújtott segítségért:

1. Fodor Péter (a Tari László Múzeum egykori helytörténész-muzeológusa) az 1956-os események csongrádi bibliográfiájáért
2. Irsai Farkas László (múzeumigazgató, Szentes, Koszta József Múzeum) ezen írásom megjelentetéséért
3. Krausz Márton Sándor (vendégtéri technikus tanuló, HSZC Corvin Mátyás intézménye) az angol nyelvű fordításért
4. Szűcs Tibor (nyomdaipari EV) a képekért.

Summary

Revolutionary events, protests, and gatherings on the celebration of the awakening nation based on the recollections of József Botos, János Pintér, and Ferenc Kacsinta. Klára Vincze, ethnographer, Csongrád, Budapest. There is no round anniversary of the outbreak of the 1956 revolution this year, yet it has long been my desire to publish this piece. Why did I choose this? Because the revolution is not over, neither in Europe nor in Hungary. War is raging in Europe, our country's desire for freedom, independence, and free expression still displeases several major powers. Who were those revolutionaries who dug the grave of dictatorship and planted the seeds of freedom? Many of them still live among us, and this writing gives space to their recollections. Their revolutionary actions still serve as examples and guide us: there are battles we must continue to fight. Let us be brave in the present and the future, and let us proudly look back at our former heroes of 1956!